

KÜTAHYA KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI 2015 – 2016

*Kütahya Kureyşler Dam Rescue Excavations
2015 – 2016*

Yayına Hazırlayan / Editor
Serdar ÜNAN

ANKARA-2020

KÜTAHYA,
KUREYŞLER BARAJI
KURTARMA KAZILARI
2015-2016

*Kütahya,
Kureyşler Dam Rescue
Excavations
2015-2016*

KÜTAHYA,
KUREYŞLER BARAJI
KURTARMA KAZILARI
2015-2016

*Kütahya,
Kureyşler Dam Rescue
Excavations
2015-2016*

Editör / Editor : Serdar ÜNAN

ANKARA-2020

KÜTAHYA, KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI 2015-2016

Kütahya, Kureyşler Dam Rescue Excavations 2015-2016

Kapak Fotoğrafi / *Cover Photo*: Höyüktepe HT-15-0993 No'lu Eser
Dizgi ve Grafik Tasarım / *Typesetting and Graphic Design*: Kenan Aykan ASLAN

Her Hakkı Mahfuzdur.

Çeviri / *Translation*: Sümeyra YÖRÜR

Fotoğraflar / *Photos*: Ercan KILIÇ - Rabia Özge TOKGÖZ

Teknik Çizim / *Technical Drawing*: Fehmi YAŞAR

Düzeltilmeler / *Redaction*: Merve ANDAÇ

Yayına Hazırlayan / *Edited by*: Serdar ÜNAN

Yayınevi / *Publishing House*: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık

www.bilginkultursanat.com

Selânik Caddesi 68/4 Kızılay / ANKARA

Tel: 0 312 419 85 67 - Belgegeçer: 0 312 419 85 68

Sertifika No: 20193

Baskı / *Printing*

Güngörler Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

İvedik Mah. 1323. Cad. No: 28/4

Tel: 0 312 394 28 82 - Belgegeçer: 0 312 394 28 83

Yenimahalle / ANKARA

Sertifika No: 35090

e-posta: kutahyamuzesi@kultur.gov.tr

Tel: 0 274 223 60 90 - Belgegeçer: 0 274 224 26 38

<http://kutahyamuzesi.gov.tr>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr>

<http://www.360kutahya.gov.tr>

ISBN: 978-625-7799-18-8

Ankara 2020

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Şevket DÖNMEZ

Sunuş	IX
Presentation	XIII

Serdar ÜNAN

Önsöz	XVII
Foreword	XIX

Berkay DİNÇER - Zeynep KELPETİN - Özge BİROL - Nurcan AKTAŞ

Kureyşler Baraj Gölü Havzası Paleolitik Araştırmaları 2015-2016	1
Paleolithic Research in Kureyşler Dam Reservoir Basin 2015-2016	

Serdar ÜNAN - Nazan ÜNAN

Höyüktepe 2015-2016 Yılı Erken Tunç Çağı Mimarisi	55
2015-2016 Early Bronze Age Architecture in Höyüktepe	

Nazan ÜNAN

Höyüktepe 2015-2016 Yılları Erken Tunç Çağı Çanak Çömleği	65
Höyüktepe Early Bronze Age Pottery of 2015-2016	

Osman VURUŞKAN

Höyüktepe 2015-2016 Yılı Erken Tunç Çağı Tekstil Grubu: Ağırşak, Dokuma Tezgâh Ağırkları ve Boncuklar	139
Höyüktepe Early Bronze Age Textile Group in 2015-2016: Spindle Whorls, Loom Weights and Beads	

Neyir KOLANKAYA BOSTANCI

Höyüktepe 2015 Yılı Erken Tunç Çağı Yontmataş Endüstrisi	173
Höyüktepe 2015 Season Early Bronze Age Chipped Stone Industry	

Merve ANDAÇ

Höyüktepe, Attepe 2015 ve 2016 Yılı Tunç Çağı Kesici Sürtme Taş Aletleri	197
Bronze Age Ground Stone Tools With Cutting Edge from Höyüktepe, Attepe: 2015 and 2016 Season Findings	

Adnan BAYSAL

Höyüktepe Öğütme Taşları ve Yerleşim İçindeki Dağılımlarının Değerlendirilmesi ...	231
Ground Stones from Höyüktepe and the Evaluation of Their On-Site Distribution	

Ali Umut TÜRKCAN

Höyüktepe 2015 Yılı Erken Tunç Çağı Damga Mühürleri	247
2015 Early Bronze Age Stamp Seals in Höyüktepe	

Serpil SANDALCI

Höyüktepe Tunç Çağı İnsan ve Hayvan Figürinleri: 2015-2016 259
The Anthropomorphic and Zoomorphic Figurines of Höyüktepe Bronze Age: 2015-2016

Neşide GENÇER

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazılarında Bir Grup Erken Tunç Çağı Fırça 289
A Group of the Early Bronze Age Brush From Kureyşler Dam Rescue Excavation

Nazan ÜNAN - Neyir KOLANKAYA BOSTANCI

Höyüktepe 2015-2016 Yılları Tunç Çağı Metal Bulgularına Dair Bir Değerlendirme .. 297
An Assessment About Höyüktepe 2015-2016 Seasons Bronze Age Metal Findings

Hande BULUT

Höyüktepe Erken Tunç Çağı Kemik Aletleri Teknoloji, Tipoloji, Üretim ve Kullanım ...309
Höyüktepe Early Bronze Age Bone Tools Technology, Typology, Production and Use

Serdar ÜNAN - Nazan ÜNAN

Höyüktepe Orta Tunç Çağı 2015-2016 Yılı Bulguları Üzerine Bir Değerlendirme 323
An Evaluation of the Findings of the Middle Bronze Age 2015-2016 in Höyüktepe

Erkan FİDAN - Michele MASSA - Orlene MCILFATRICK

**Höyüktepe 2014 ve 2015 Yılı Kazılarında Bulunan Tunç Çağı'na Ait Metal Eser ve
Cürufaların Xrf Yöntemiyle Analizleri 353**
Portable Xrf Analysis on the Early and Middle Bronze Age Metal Objects and Metallurgical
Products Coming from the 2014 and 2015 Excavation Seasons of Höyüktepe

Hüseyin USTA

Höyüktepe Helenistik Dönem Mastosları 367
Höyüktepe Hellenistic Period Mastos

Serdar ÜNAN - Seher ALTUNKAYNAK DUĞAN

**Höyüktepe ve Attepe Yerleşimleri Geç Doğu Roma (Bizans) Dönemi Mimari
Bulguları 375**
Höyüktepe and Attepe Settlements Architectural Findings of the Late Eastern Roman
(Byzantine) Period

Sevda ALTUNKAYNAK

**Höyüktepe ve Attepe Yerleşimi 2015-2016 Yılı Geç Doğu Roma (Bizans) Dönemi Çanak
Çömleği 403**
The Pottery of Höyüktepe and Attepe Settlements in the Late Roman (Byzantine) Period of
2015

Seher ALTUNKAYNAK DUĞAN

**Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'ndan Roma ve Bizans Dönemi'ne Ait Litürjik Taş
Eserler ve Mezar Taşları 435**
Liturgic Stone Artifacts and Grave Stones from the Kureyşler Dam Rescue Excavations
Roman and Byzantine Periods

Alptekin ORANSAY

Höyüktepe, Attepe ve Dereköy 2015-2016 Yılı Madeni Buluntuları 453
Metal Finds from Höyüktepe, Attepe and Dereköy: 2015-2016 Season

Neyir KOLANKAYA BOSTANCI

Attepe Yerleşimi 2015 Yılı Geç Doğu Roma Dönemi Yontmataş Buluntuları 531
Attepe Settlement 2015 Season Late East Roman Period Chipped Stone Artefacts

Serdar ÜNAN

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2015-2016 Yılları Mezar Tipleri ve Ölüm Uygulamaları 541
Kureyşler Dam Rescue Excavations 2015-2016 Grave Types and Death Practices

Hüseyin KÖKER

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2015 Yılı Sikke Buluntuları (Höyüktepe, Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü) 567
Coin Finds from Kureyşler Dam Salvage Excavation in 2015 (Höyüktepe, Attepe and Dereköy Necropolis)

Nilgün ELAM

Höyüktepe’de 2015 Yılında Ele Geçen Kurşun Mühürler 589
Lead Seals Founding Höyüktepe in 2015

Hakan BİLGİÇ

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2015-2016 Yılı Cam Buluntuları 599
Kureyşler Dam Rescue Excavations Glass Findings for 2015-2016

Burak TAKMER

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları’nda Ele Geçen Yazıtlı Buluntular 629
Inscribed Finds from Kureyşler Dam Rescue Excavation

Serkan ŞAHİN - Cem Ahmet ERKMAN

Dereköy ve Attepe (Geç Doğu Roma) İnsanlarının Paleoantropolojik Analizi 647
Paleoanthropological Analysis of Dereköy and Attepe (Late Eastern Roman Empire) People

Ahmet Cem ERKMAN - Selcen İLBAY - Sevgi Tuğçe GÖKKURT

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları (2015-2016) İskeletlerinde Diş ve Çene Patolojileri ile Lineer Mine Hipoplazilerinin Genel Değerlendirilmesi 673
General Assessment of Dental and Jaw Pathologies And Linear Enamel Hypoplasia in Skeletons from the Kureyşler Dam Rescue Excavations (2015-2016)

Ahmet Kürşad AÇIKÖZ - Raciha Sinem BALCI - Cem Ahmet ERKMAN - Pınar GÖKER - M. Gülhal BOZKIR

Höyüktepe, Attepe Yerleşimi, Dereköy Nekropolü Ve Tokul Kilise Kurtarma Kazılarındaki Yetişkin İskeletlerde Kalkaneus Eklem Yüzü Tiplerinin Analizi 685
Analysis of Calcaneus Articular Face Types on Adult Skeletons in Höyüktepe, Attepe Sites, Dereköy Necropolis and Tokul Village Church Rescue Excavations

Gülçin İLGEZDİ BERTRAM - Cem Ahmet ERKMAN - Dilber SAĞDIÇ	
Höyüktepe Erken Tunç Çağı Yerleşmesinde Hayvan Kullanımı.....	695
Animal Exploitation at the Early Bronze Age Settlement of Höyüktepe	
Salih KAVAK - Halil ÇAKAN	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2015-2016 Yılı Arkeobotanik Sonuçları	703
Kureyşler Dam Rescue Excavations 2015-2016 Archaeobotany Results	
Anastasia CHRISTOPOULOU - Yasemin ÖZARSLAN - Barbara GMIŃSKA NOWAK - Tomasz WAŻNY	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'nda Elde Edilen Yanmış Ahşap Örneklerinin	
Dendrokronolojik, Radyokarbon ve Eğri Eşleştirme (Wiggle-Matching) Analizleri.....	719
Dendrochronological, Radiocarbon and Wiggle-Matching Analyses of Charcoal Samples	
from the Kureyşler Dam Rescue Excavations	
Hale YILDIZAY - Eda TAŞÇI - Nazan ÜNAN	
Höyüktepe Erken ve Orta Tunç Çağı Seramik Örneklerinin Arkeometrik	
Karakterizasyonu.....	737
Archaeometric Characterization of Höyüktepe Early and Middle Bronze Age	
Ceramic Samples	
Yakup ŞENYÜZ	
Kureyşler Barajı Scarabaeidae (Coleoptera) Faunası Üzerine Ön Çalışmalar	749
Preliminary Studies on Fauna of Scarabaeidae (Coleoptera) at Kureyşler Dam	
Faruk OCAKOĞLU - İsmühan POTOĞLU ERKARA - Mehmet Serkan AKKİRAZ	
Kureyşler Vadisi Civarında (Kütahya Batısı, Türkiye) Paleo-Klimatolojik ve	
Jeomorfolojik Araştırmalar	761
Paleo-Climatological and Geomorphological Investigations in the Vicinity of Kureyşler	
Valley (West of Kütahya, Turkey)	
Sunay MUTLU - Muammer TÜN - Emrah PEKKAN - Emir BALKAN - Berkan ECEVİTOĞLU	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları Jeofizik Ölçümleri ve Sonuçları.....	783
Geophysical Studies and Results in Kureyşler Dam Rescue Excavation	
Serdar ÜNAN	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları Süreci ve Kazı Evi, Sergi Salonu İnşası	797
The Process of Excavation of the Kureyşler Dam Rescue and the Construction of an	
Excavation House, an Exhibition Hall	

SUNUŞ

Baraj, akışını denetim altına almak amacıyla bir akarsuyun önüne yapılan settir. Barajın gövdesi inşa edilince, bu güçlü yapının gerisinde yavaş yavaş su birikmeye başlar. Toplanan su kilometrelerce uzunluğunda ve yüzlerce kilometrekare genişliğinde yapay bir göl oluşturur. Oluşan göl alanı, içindeki eski kültürleri barındıran höyüklerin, antik yerleşimlerin, çağdaş köy, kasaba ve kentleri yavaş yavaş örterken, buralardan kaldırılan insanların geçmiş ile olan bağlarını, geleneklerini silip süpürür. Tüm bunlarla birlikte tarihin asıl taşıyıcısı olan doğa, yörenin özgün bitki örtüsü ile jeolojik ve jeomorfolojik zenginlikleri yitirilir. Oluşturduğu kalıcı ve geri dönüşsüz etkilerle bulunduğu yörenin kaderini yeniden çizen barajlar, enerji üretimi ve tarım sulaması açılarından ülke ekonomisine katkı sağlar ancak, bölgedeki bütün doğal süreçleri kesintiye uğratır. Orada tarih Baraj Öncesi (BÖ) ve Baraj Sonrası (BS) diye ikiye ayrılır. Barajın inşa edileceği yörenin bir projeyle birlikte arkeolojik araştırmaya dayalı bir koruma ve kurtarma planı, projesi geliştirilmemiş ise sorunlar da zincirleme olarak başlar. Baraj projesi ile birlikte tarihi ve doğal çevreyi koruma planları gerçekçi biçimde yapılmış, işbirliği sonucu gerekli zaman ve olanaklar sağlanarak inşaat alanı ve çevresinde, ayrıca oluşturulacak göl alanı içinde gerekli önlemler alınmış, eski yerleşmelerin ve arkeolojik değerlerin araştırma, inceleme ve kurtarma kazıları yapıp, bulgular, belgeler, bilgiler toplanmışsa, kültür tarihinin saptanması açısından kayıp büyük olmayabilir. Ancak bunlar ihmal edilmiş ve gerçekleştirilmemiş ise, neyin yok olduğunu bilemediğimiz bilgiler bir daha yerine konmayacak şekilde tarihten silinip gidecektir.

Türkiye, dünya tarihi ve kültürel mirasının önemli bir bölümüne ev sahipliği yapmaktadır. Barajların göl suları altında kalan ve kalacak olan yerleşimler ve kalıntılar yalnızca eser ya da mal değil, aynı zamanda bilgi kaynaklarımızdır. Her yok olan kalıntı ile birlikte ülkemiz tarihinin bir parçasının geri dönüşsüz bir biçimde silinmesi dünya tarihinin de belli ölçüde yok olması anlamına gelmektedir. Türkiye’de sistemli ve organize kurtarma projesinin ilk olarak uygulanmış olduğu Keban’da maalesef envanter çalışmaları ile arkeolojik kazılar barajın bitme aşamasına yakın başlamış, hedeflenen arkeolojik yerleşmelerin çok az bir bölümü kurtarılabilmektedir. Keban’ı izleyen Karakaya, Atatürk, Ilısu ve Kralkızı gibi projeler bilinçlenmeyi de beraberinde getirdiği için daha başarılı olmuştur.

Kütahya ili, Aslanapa ilçesi, Kureyşler köyü ve yakın çevresini etkileyecek olan Kureyşler Barajı göl alanında kalacak olan arkeolojik değerleri araştırmak ve kurtarmak amacıyla 2014 yılında Kütahya Müzesi Müdürlüğü ile DSİ’nin işbirliği sonucu başlatılan çalışmalar 2016 yılında tamamlanmıştır. Projede hedeflenen baraj göl alanındaki arkeolojik yerleşmelerin hepsinde kurtarma kazıları başlatılmış ve çalışmalar tamamlanmıştır. Projeye sürecinde baraj gölünün etkilenme alanındaki Dereköy yakınlarında, doğal malzemelerden tasarım harikası bir kazı evi inşa edilmiş, kazı altyapısı sorunsuz bir hale getirilmiştir. Kütahya Müzesi adına kazı çalışmalarının tüm sorumluluğunu üstlenen Müze Uzmanı Serdar ÜNAN’ın enerjisini gereksiz ve zaman kaybettirici hukuki süreçlere ve kavgalara değil, arkeolojik değerlerin kurtarılmasına harcamış olması, bundan önce çok sayıda örneğini gördüğümüz “baraj ve arkeoloji” facialarının bir yenisinin yaşanmasını önlemiş gibi görünmektedir.

Kureyşler Barajı göl alanı içinde üç önemli arkeolojik merkez yer almaktadır; Höyüktepe, Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü. Erken dönemlerin araştırıldığı Höyüktepe’de bölge için oldukça önemli Erken Tunç Çağı (MÖ 3000 - 2000) ve Orta Tunç Çağı (MÖ 2000 - 1600) yerleşmeleri açığa çıkarılmıştır. Höyüktepe’de ayrıca, 10-11. yüzyıllara tarihlenen bir Geç Doğu Roma (Bizans) köyü de saptanmıştır. Höyüktepe’ye oldukça yakın konumdaki Dereköy Nekropolü’nde 10. yüzyıla ait çok sayıda mezar bulunmuştur. Baraj gövde

duvarına yakın bir konumu olan Attepe’de ise yine 10-11. yüzyıllarda inşa edilmiş bazilikal planlı bir kilise kalıntısı ortaya çıkarılmıştır.

Baraj alanındaki kazı alanlarından Höyüktepe’nin, açığa çıkarılan mimari bulguları ve buluntuları ile İç Batı Anadolu Erken Tunç Çağı arkeolojisine çok önemli katkılar yaptığı gözlenmektedir. Erken Tunç Çağı’nda Anadolu yarımadası irili ufaklı birçok beylik ve kültür bölgesi arasında paylaşılmış, MÖ 3. Binyılda Batı ve Orta Anadolu belli ölçüde benzerlik gösteren evrimsel bir süreç içine girmiştir. Tunç alaşımı ile birlikte madencilik tüm yarımadayı içine alacak şekilde yaygınlaşmıştır. Madencilikte hayli yol alan ve birikim yapan Anadolu insanı, ilk kez bu dönemde, topraklarını birilerine karşı savunmak zorunda kaldığından, artı ürünlerin toplandığı kentler içerden ve dışardan gelecek tehlikelere karşı, iç içe inşa edilen, iki sur duvarı ile çevrilmeye başlanmıştır. Krala ait “yukarı kent” ve halka ait “aşağı kent” olgusu bu dönemin yeni anlayışıdır. Yukarı Kent ve Aşağı Kent olgusu, Anadolu’da sınıfsal farklılığın oluştuğunun kanıtıdır. Yönetici sınıfın varlığını ve gücünü, ailesinin üstünlüğünü, maden eserlerinin eşsiz özellikleriyle Alacahöyük Kral Mezarları gözler önüne sermektedir. Erken Tunç Çağı’nda, Anadolu’da, etrafı surla çevrili, yerel bir beyin / kralın yönetiminde bulunan birçok kent devleti kurulmuştur. Anadolu’nun topografik yapısı nedeniyle, o çağın şartlarında küçük bölgelere hitap eden bu yerel beylikler, yeraltı ve yerüstü zenginliklerini denetimleri altında tutuyorlardı. Maden ve özellikle bakır, çağın en önemli malzemesi olduğundan, Anadolu’nun bu yöndeki zenginliği Ortadoğu ülkelerinin ilgisini çekiyordu. Erken Tunç Çağı ortalarından itibaren, Önasya’daki devletlerin kendilerini ekonomik açıdan daha güçlü kılabilmek için madene gereksinim duydukları ve bu nedenle Anadolu platolarından çıkarılan madenleri elde etmek üzere girişimde bulundukları görülmektedir.

Erken Tunç Çağı’nda Anadolu’yu ilk olarak anlatan ve tanımlayan yazılı kaynaklar Akkad kralı Sargon’un (MÖ 2334) “Savaş Kralı” ve torunu Naramsin’in (MÖ 2255) “Kutha Efsanesi: Düşman Kabileler” ile “17 Düşman Kral” metinleridir. Sargon, Anadolu topraklarında bulunan Buruṣhattum’a (Hititçe Puruṣanda) ticaret için gelmiş Sami kökenli (büyük olasılıkla Akkad) tüccarların kentin kralı Nur-Dagan’la yaşadıkları birtakım sıkıntıları gidermek için bir sefer gerçekleştirmiştir. Söz konusu seferin anlatıldığı şar tamhari (Savaş Kralı) metinlerinde, Buruṣhattum dışında bir Anadolu kenti anılmamaktadır. Buna karşın, Sargon’un Anadolu’ya ilgisini gösteren diğer bir metinde ise Hatti (Hattum/Hattuṣ), Kaneṣ ve Hahha kentlerinden bahsedilmektedir. Kral Naramsin ile ilgili metinlerde ise, Akkad Krallığı’na karşı ittifak yapan on yedi Anadolu kralının mağlup edilişi anlatılmaktadır. Naramsin’in seferi sırasında Hatti ve Kaneṣ kentlerinin anılmış olması oldukça önemlidir. Bu kentlerin Naramsin metinlerinde bulunuyor olması, Sargon’un faaliyet gösterdiği Orta Anadolu coğrafyası ile torununun da ilgilenmiş olduğuna işaret etmektedir. Akkad kralları Sargon ve Naramsin ile ilgili metinlerinden Erken Tunç Çağı III (MÖ 2400-2000) Anadolu’sunda birtakım kent devletleri yani beylikler olduğu algılanmaktadır. Bu bağlamda Orta Anadolu’nun devletleşme sürecine henüz yönetim organizasyonları ve toprak yapılanmasını tam olarak anlayamadığımız bir tür beylikler sistemi ile girmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Akkad kralı Sargon’un Buruṣhattum seferi aynı zamanda Anadolu ile Suriye - Mezopotamya ticaretinin yazılı kaynaklara ilk yansıması olarak ayrı bir öneme sahiptir. Buruṣhattum’a gelmiş Akkadlı tüccarların MÖ 24. yüzyılın ikinci yarısındaki varlığı, hem söz konusu ticaretin en azından birkaç nesil önceden başlamış olduğuna hem de yaklaşık 350 yıl sonra Kaneṣ merkezli başlayacak ticaretin geleneği ve kökenini doğru olarak anlamamızı sağlamaktadır. Bu durum Anadolu ile Suriye - Mezopotamya ticaretinin sistemli olarak en azından Erken Tunç Çağı III’ün başlarında Orta Anadolu merkezli olarak başlamış olduğuna işaret etmektedir.

Akkadlı tüccarların Anadolu'daki varlıkları temelinde yazılı belgelerden izlenebilen Anadolu ile Suriye - Mezopotamya (Akkad Krallığı) arasındaki ticaretin arkeolojik bulguları her geçen gün giderek artmaktadır. Acemhöyük ya da Konya Karahöyük olduğu düşünülen Buruhattum'dan daha batıda yer alan Kütahya yakınlarındaki Seyitömer Höyük'te ele geçen fayans Akkad silindir mühürleri ile hayvan biçimli boncuklar, bu önemli yerleşmenin ticaret ağı içindeki önemli bir merkez, belki de bir beylik olduğunu kanıtlamaktadır. Akkad mühürlerinin Kültepe'de uzun yıllardan beri bilinen varlıkları da düşünüldüğünde, Mezopotamya - Suriye ticaretinin Erken Tunç Çağı III'de Orta Anadolu üzerinden gerçekleştiği gözlenmektedir. Höyüktepe Erken Tunç Çağı II tabakalarında bulunan kilden yapılmış deve figürünü ise, İç Batı Anadolu ile Suriye - Mezopotamya arasındaki bağlantıların daha da erken gerçekleşmiş olabileceğine işaret etmektedir.

İç Batı Anadolu ile Orta Anadolu'da gözlemlenen bu arkeolojik gelişmelere karşın, söz konusu bölgelere ait arkeolojik bulguların yanlış değerlendirmelere tabi tutulduklarını bir süredir izlemekteyiz. Turan EFE tarafından "Büyük Kervan Yolu" olarak isimlendirilmiş bir varsayıma göre, Erken Tunç Çağı III'de Kuzey Suriye - Güney Anadolu (Tarsus) - Konya Bölgesi (Karahöyük) - Eskişehir Bölgesi (Küllüoba) ve Kuzeybatı Anadolu (Troya) hattında çark yapımı çanak-çömlek, Suriye şişesi, depas, tankard, kurşun figürin ve ayak biçimli damga mühür gibi bulgularla karakterize olan, "Ana Ticaret Yolu" niteliğinde bir güzergâh bulunmaktaydı. Orta Fırat Havzası, Kültepe, Acemhöyük, Ovaören, Alishar Höyük, Alaca Höyük, Eskişehir, Resuloğlu, Oluz Höyük, Maşat Höyük, Hacibektaş Höyük (Suluca Karahöyük), Kaman-Kalehöyük ve Ankara Bölgesi'ni (Karaoğlu, Ilıca-Asarcık) devre dışı bırakan Büyük Kervan Yolu varsayımı, güzergâhı karakterize eden çark yapımı çanak-çömlek, Suriye şişesi, depas, tankard, kurşun figürin ve ayak biçimli damga mühür gibi arkeolojik bulguların Kızılırmak Havzası ve yakın çevresindeki yerleşme ve bölgelerdeki varlıklarını yok sayarak kurgulanmıştır. Tarihsel coğrafya açısından bakıldığında MÖ 2500-2400'lerde olduğu iddia edilen Büyük Kervan Yolu'nun, Kültepe merkezli Assur Ticaret Kolonileri Çağı yol sistemleri ile güzergâhı açısından, Kuzey Suriye ve Tarsus Gözlükule dışında hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Kızılırmak Havzası yerleşmelerindeki çark yapımı çanak-çömleğin Erken Tunç Çağı III'e değil de, Orta Tunç Çağı'na geçiş evresine tarihlenmesi gerektiği gibi bilimsel mantıkla uyuşmayan subjektif bir görüş temelinde Orta Anadolu'yu dönemin ticaret sistemi dışında bırakan Turan EFE, Kültepe, Yağmurluköy, Acemhöyük, Alishar Höyük, Alaca Höyük, Oymaağaç Mezarlığı, Merzifon, Maşat Höyük, Hacibektaş Höyük, Karaoğlu ve Ilıca-Asarcık'daki depasları, Kültepe, Acemhöyük ve Alishar Höyük'teki Suriye şişelerini, Eskişehir hazinesi ile gümüş Suriye şişesini, Acemhöyük, Hacibektaş Höyük, Alishar Höyük ve Oluz Höyük'teki ayak biçimli damga mühürleri hayali bir varsayım oluşturmak adına görmezden gelmektedir. Orta Anadolu'da çark yapımı kapların en erken örnekleri bugünkü bilgilerimiz ışığında Acemhöyük'ten gelmektedir. Erken Tunç Çağı II'ye tarihlenen söz konusu Acemhöyük kapları ağır dönen çarkta şekillendirilmiştir. Çorum yakınlarındaki Resuloğlu'nda gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sırasında bulunan çark yapımı Erken Tunç Çağı III çanak-çömleği, dönemin Batı ve Güney Anadolu merkezleri ile çağdaştır. Hatta en kuzeyde, İkiztepe'de bile Erken Tunç Çağı III'de görülen çark yapımı çanak-çömlekler, çark teknolojisinin öncelikle Batı Anadolu'ya ulaşmış olduğu konusundaki görüşlerin artık sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Fikri KULAKOĞLU tarafından Kültepe'nin Erken Tunç Çağı tabakalarında geliştirilen yeni kazılar, Akkad Dönemi'nin Orta Anadolu'da ne denli yoğun ve güçlü yaşanmış olduğuna işaret etmektedir.

Kütahya Müzesi Uzmanı Arkeolog Serdar ÜNAN ve ekibinin başarılı çalışmaları kazılarla sınırlı kalmamış, 2014 dönemi kazılarının sonuçlarından hemen sonra elinizde incelemekte olduğunuz bu yayın ve eki olan kazı raporu olmak üzere iki ciltlik devasa eser

oluşturulmuştur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kütahya Müzesi Müdürlüğü ve DSİ, doğru, hızlı, özverili ve teknolojik altyapısı güçlü çalışmaları ile yalnız Türkiye arkeoloji camiasına değil, dünyaya da örnek olacak bir proje ile takdiri fazlasıyla hak etmişlerdir.

16.XII.2019

İstanbul

şevket DÖNMEZ

PRESENTATION

A dam is a barrier built on the way of a stream to control its flow. When the body of the dam is built, water slowly begins to accumulate behind this strong structure. The accumulated water creates an artificial lake that is kilometers long and hundreds of square kilometers wide. The lake area that has been formed will transform the mounds containing ancient cultures, ancient settlements, modern villages, towns and cities, covering it slowly, it wipes out the ties and traditions of the people who were removed from these places with the passage of time. Along with all this, nature, which is the main transmitter of history, the unique vegetation of the region and its geological and geomorphological riches are lost. Dams, which redraw the fate of the region with the permanent and irreversible effects they create, contribute to the country's economy in terms of energy production and agricultural irrigation, but they interrupt all natural processes in the region. There, history is divided into two as Before the Dam (BD) and After the Dam (AD). If a conservation and rescue plan based on archaeological research has not been developed together with a project of the region where the dam will be built, a chain of problems emerge. With the dam project, if the plans to protect the historical and natural environment were made realistically, necessary time and opportunities were provided as a result of cooperation, necessary precautions were taken in and around the construction area, as well as in the lake area that is going to be created, research, survey and salvage excavations of old settlements and archaeological values were carried out and the findings were obtained and documents and information are collected, the loss may not be great in terms of determining the cultural history. However, if these are neglected and not implemented, the information that we do not know what disappeared will be erased from history permanently.

Turkey is home to an important part of the world's historical and cultural heritage. The settlements and ruins that are or will remain under the lake waters of the dams are not only artifacts or property, but they are also our sources of information. The irreversible deletion of a part of our country's history with every vanishing remnant also means the disappearance of the world's history to a certain extent. In Keban, where the systematic and organized rescue project was first implemented in Turkey, unfortunately, inventory studies and archaeological excavations started close to the completion of the dam, and very few of the targeted archaeological sites were saved. Projects such as Karakaya, Atatürk, Ilisu and Kralkızı, which followed Keban, were more successful because they have created awareness.

The research, which were initiated in 2014 as a result of the cooperation of the Kütahya Museum Directorate and DSI, in order to study and save the archaeological values that will remain in the Kureysler Dam lake area, which will affect the Kureysler village and its immediate surroundings, in the province of Kütahya, Aslanapa district, were completed in 2016. Salvage excavations have been initiated and studies have been completed in all archaeological settlements in the dam lake area targeted in the project. In the process of the project, an excavation house, which is a design wonder, was built near Dereköy, which is in the affected area of the dam lake, and the excavation infrastructure was made seamless. The fact that Museum Specialist Serdar ÜNAN, who took all responsibility for the excavations on behalf of the Kütahya Museum, spent his energy not on unnecessary and time-consuming legal processes and fights, but on the recovery of archaeological values, seems to have prevented a new "dam and archaeology" disaster, of which we have seen in many examples before.

There are three important archaeological sites within the Kureyşler Dam Lake area; Höyük-tepe, Attepe Settlement and Dereköy Necropolis. Early Bronze Age (3000 - 2000 BC) and Middle Bronze Age (2000 - 1600 BC) settlements, which are very important for the region, were unearthed in Höyüktepe, where the early periods were investigated. A Late Eastern Roman (Byzantine) village dated to the 10th-11th centuries was also identified at Höyük-tepe. Numerous 10th century tombs have been found in the Dereköy Necropolis, which is very close to Höyüktepe. In Attepe, which is close to the dam body wall, the remains of a basilica church built in the 10-11 centuries were unearthed. It is observed that Höyük-tepe, one of the excavation sites in the dam area, made very important contributions to the Early Bronze Age archaeology of West-Central Anatolia with its architectural findings and evidence.

In the Early Bronze Age, the Anatolian peninsula was divided among many principalities and cultural regions, large and small, and in the 3rd Millennium BC, Western and Central Anatolia entered into an evolutionary process that displayed some similarity. With the emergence of bronze alloy, mining has become widespread to include the entire peninsula. Since the Anatolian people, who made great progress and accumulations in mining, had to defend their lands against someone for the first time in this period, the cities where the surplus products were collected began to be surrounded by double fortification walls, built one within the other, against the dangers from the inside and the outside. The phenomenon of "upper city" belonging to the king and "lower city" belonging to the people is a new understanding for this period. The phenomenon of Upper City and Lower City is the proof of existence for class differences in Anatolia. Alacahöyük King Tombs reveal the existence and power of the ruling class, the superiority of the family, and the unique features of the metal works. In the Early Bronze Age, many city-states were established in Anatolia, surrounded by walls and under the rule of a local lord/king. Due to the topographical structure of Anatolia, these local principalities, which reigned over the small regions under the conditions of that period, kept the underground and aboveground riches under their control. Since metal, and especially copper, was the most important material of the age, Anatolia's wealth in this direction attracted the attention of Middle Eastern countries. It is seen that since the middle of the Early Bronze Age, the states in the Near East needed mines in order to make themselves economically stronger, and therefore they attempted to obtain the mines extracted from the Anatolian plateaus.

Written sources that first described and defined Anatolia in the Early Bronze Age are the texts of the Sargon of Akkad (2334 BC) "King of Battle" and his grandson Naramsin (2255 BC) "The Legend of Kutha: Enemy Tribes" and "17 Enemy Kings". Sargon carried out a campaign to resolve some of the problems experienced by merchants of Semitic origin (most likely Akkad) who came to Buruṣhattum (Hittite *Puruṣanda*) in Anatolian lands to trade with the king of the city, Nur-Dagan. In the texts of *šar tamhari* (King of Battle), in which the said campaign is described, no Anatolian city is mentioned except Buruṣhattum. On the other hand, another text showing Sargon's interest in Anatolia mentions the cities of Hatti (Hattum/Hattuš), Kaneš and Hahha. In the texts about King Naramsin, the defeat of seventeen Anatolian kings, who made an alliance against the Kingdom of Akkad, is told. It is very important that the cities of Hatti and Kaneš were mentioned during Naramsin's campaign. The fact that these cities are in the Naramsin texts indicates that Sargon's grandson was also interested in the Central Anatolian geography where he was active. From the texts about the Akkadian kings Sargon and Naramsin, it is perceived that there were some city-states, namely principalities, in Anatolia, in the Early Bronze Age III (2400-2000 BC). In this context, it is understood that Central Anatolia entered the statification process with a kind of principality structure, in which we do not fully understand the aspects of administrative organizations and land structuring yet.

The Buruṣhattum expedition of the Sargon of Akkad also has a special importance as the first reflection of the Anatolian and Syria-Mesopotamian trade in written sources. The presence of Akkadian merchants who came to Buruṣhattum in the second half of the 24th century BC not only indicates that the trade in question started at least a few generations ago, but also provides a correct understanding of the tradition and origin of the trade that will begin in Kaneš approximately 350 years later. This indicates that the systematical trade between Anatolia and Syria-Mesopotamia started in Central Anatolia, at least in the early Bronze Age III.

Archaeological findings of trade between Anatolia and Syria - Mesopotamia (Kingdom of Akkad), which can be traced from written documents on the basis of the presence of Akkadian merchants in Anatolia, are increasing day by day. Faience Akkadian cylinder seals and animal-shaped beads found at Seyitömer Höyük near Kütahya, located further west than Buruṣhattum, which is thought to be Acemhöyük or Konya Karahöyük, prove that this important settlement was an important center, perhaps a principality, in the trade network. Considering the long-known presence of Akkadian seals in Kültepe, it is observed that Mesopotamia-Syria trade took place through Central Anatolia in the Early Bronze Age III. The camel figurine made of clay found in Höyüktepe Early Bronze Age II layers indicates that the connections between West-Central Anatolia and Syria - Mesopotamia may have occurred even earlier.

Despite these archaeological developments observed in West-Central and Central Anatolia, we have been observing for some time that the archaeological findings of the said regions have been subjected to wrong evaluations. According to a hypothesis named "The Great Caravan Route" by Turan EFE, in the Early Bronze Age III, wheel-made bowls were found on the Northern Syria - Southern Anatolia (Tarsus) - Konya Region (Karahöyük) - Eskişehir Region (Küllüoba) and Northwest Anatolia (Troy) line, there was a "Main Trade Route" characterized by findings such as pottery, Syrian bottles, depas, tankards, lead figurines and foot-shaped stamp seals. Middle Euphrates Basin, Kültepe, Acemhöyük, Ovaören, Alishar Höyük, Alaca Höyük, Eskişehir, Resuloğlu, Oluz Höyük, Maşat Höyük, Hacıbektaş Höyük (Suluca Karahöyük), Kaman-Kalehöyük and Ankara Region (Karaoğlu, Ilica-Asarcık) The hypothesis of the Great Caravan Route, which disables them, has been constructed by ignoring the existence of archaeological finds such as wheel-made pottery, Syrian bottle, depas, tankard, lead figurine and foot-shaped stamp seal finds, which characterize the route, in the settlements and regions in and around the Kızılırmak Basin. From the point of view of historical geography, the Great Caravan Route, which is claimed to have been formed in 2500-2400 BC, has no relation with the road systems of the Assyrian Trade Colonies Period centered in Kültepe in terms of route, except for Northern Syria and Tarsus Gözkule. Instead of dating the wheel-made pottery in the Kızılırmak Basin settlements to the Early Bronze Age III, Turan EFE, who such as dating it to the transitional phase to the middle bronze age, leaves central Anatolia out of the trade system of the period on the basis of a subjective opinion that does not comply with the scientific logic, ignores; Kültepe, Yağmurluköy, Acemhöyük, Alishar Höyük, Alaca Höyük, Oymağaç Cemetery, Merzifon, Maşat Höyük, Hacıbektaş Höyük, Karaoğlu and Ilica-Asarcık depas, Syrian bottles in Kültepe, Acemhöyük and Alishar Höyük, Eskişehir treasure and silver Syrian bottle, Foot-shaped stamp seals at Acemhöyük, Hacıbektaş Höyük, Alishar Höyük and Oluz Höyük to make an imaginary assumption. The earliest examples of wheel-made vessels in Central Anatolia come from Acemhöyük in the light of our current knowledge. These Acemhöyük vessels dated to the Early Bronze Age II were shaped on a slow rotating wheel. Wheel-made Early Bronze Age III pottery found during archaeological excavations in Resuloğlu, near Çorum, are contemporary with the

Western and Southern Anatolian centers of the period. Even in the far north, at İıkiztepe, the wheel-made pottery seen in the Early Bronze Age III shows that the views that wheel technology first reached Western Anatolia should be questioned. The new excavations developed by Fikri KULAKOĞLU in the Early Bronze Age layers of Kultepe indicate how intense and prominent the Akkadian Period was in Central Anatolia.

The successful work of Kütahya Museum Expert Archaeologist Serdar ÜNAN and his team was not limited to excavations, and immediately after the results of the 2014 excavations, a two-volume work was created, the publication you are examining and the excavation report with its appendix. The General Directorate of Cultural Heritage and Museums, the Kütahya Museum Directorate and DSI have deservedly appreciated a project that will set an example not only for the Turkish archaeology community, but also for the world, with their accurate, expeditious, devoted and technologically advanced work.

16.XII.2019

İstanbul

Şevket DÖNMEZ

ÖNSÖZ

“İğne ile kuyu kazanlara...”

Ülkemizi ve tüm dünyayı etkisi altına alan “küresel ısınma” sorununa bağlı olarak her geçen gün suya olan ihtiyaç artmaktadır. İklim şartları bu şekilde giderse 21. yüzyılın ortalarında belki de su, tüm canlı türleri için dünyanın en önemli gündem maddesi haline gelecektir. Barajların bu su sorununa ne gibi katkısı olabileceği ya da küresel ısınmayı tetikleyici bir unsur olup olmadığı bambaşka bir tartışma konusudur. Ülkemizde 1960’lardan itibaren sulu tarıma yönelik atılan adımlara paralel olarak inşa edilen barajlar nedeniyle, pek çok arkeolojik merkez sular altında bırakılmak zorunda kalmıştır. Barajların bu arkeolojik merkezlere olan etkileri ve “baraj-arkeolojik kazı” ikilemi de yıllardır sürdürülen başka bir tartışma konusudur. Kütahya ilinin, Aslanapa ilçesinin, Kureyşler köyünde DSİ tarafından inşası gerçekleştirilen Kureyşler Barajı da nispeten küçük bir sulama barajı olsa da, etkilediği sahadaki kültür varlıklarının arkeolojik kazılar marifetiyle belgelenmesi bakımından, Anadolu arkeolojisine önemli katkılar sağlamıştır. Kureyşler Barajı’nın etkilediği bu tescilli arkeolojik alanlarda 2014 - 2016 yılları arasında, tarafımın sorumluluğunda, bilimsel kazılar gerçekleştirilmiştir.

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları’nı sadece arkeolojik kazı çalışmaları ile sınırlamak kanatimce doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu kazılar, bir müze tarafından oluşturulan ve ülkemizdeki arkeolojik çalışmaların boyutunu düşündüğümüzde, çalışan ekip sayısı, ele geçen buluntuların niteliği ve niceliği ile çalışılan alanların büyüklüğü bakımından, nispeten büyük bir arkeoloji projesidir. Bu projenin sonuçlarını düşündüğümüzde ise kazı çalışmaları ve bulguları itibarıyla bu büyük ekibin, birlikte gerçekleştirdiği bir başarı hikâyesidir. Hikâyenin en başına baktığımızda, 2014 yılı Mayıs ayında öncelikle Höyüktepe’yi, sonrasında Attepe Yerleşimi ve Dereköy Nekropolü’nü kazmak için, DSİ tarafından sağlanan üç karavanla, Dereköy’ün yakınındaki bir alanda, bir grup arkeoloğun akşamları ateş yakarak ısınmaya çalıştığını görmekteyiz. Ani gelişen şartlar nedeniyle ortada ne gidilecek bir tuvalet, ne yemek yenilecek bir masa, ne sandalye, ne de bu masa sandalyenin konulacağı kapalı bir alan ve kazı evi olarak kullanılacak bir yer vardır. Yemekler, karavanların içinde bulunan iki kişilik masa ve sandalyelerin, açık alanda birleştirilerek, gerekirse sıra ile yenilmiş ve eksiklikler, bizi sıcak bir ilgi ile kucaklayan Dereköy halkı tarafından sağlanmıştır. Arazide de durum pek farklı değildir; çalışmalar müzemiz tarafından sağlanan çapa ve kovalarla, bunlar yeterli olmayınca da bir süre çıplak elle ot yolma şeklinde gerçekleştirilen faaliyetlerle başlamıştır.

Sadece birkaç ay sonra ise kazımızı ziyaret eden akademisyenlerin ve misafirlerin, kazının ilk yılı olduğuna ve Kütahya Müzesi tarafından gerçekleştirildiğine inanamamaları, bizi mutlu eden ve gururlandıran ilk tepkiler olmuştur. Gerek hava koşulları gerekse malzeme eksikliği nedeniyle zor şartlar altında başlayan kazı çalışmaları ilk sezon sonunda, tarafımızdan inşa edilen bir kazı evine, ısınabilecek bir ocağa, depoya ve yemek çadırlarına kavuşmuştur. Tüm eksikliklere rağmen en başından sistemli bir şekilde başlayan arazi çalışmaları ise kısa süre sonra ilk sezon görüntüsünden tamamen uzaklaşmıştır. Böyle zorlu koşullara dahi uyum sağlayabilen kazı ekibimizin emeğinin heba edilmemesi bağlamında, tüm kazı sonuçlarının yerli ve yabancı akademisyenlerle birlikte ele alınarak, bilim dünyası ile paylaşılması, üzerimize aldığımız büyük bir sorumluluk olarak karşımızda durmaktaydı. Kazı çalışmalarının 2014 yılı sonuçlarını içeren “Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014” yayını ile bu sorumluluğun bir bölümünü yerine getirdik. Elinizde tuttuğunuz ve şuan bu satırları okuduğunuz “Kütahya Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2015-2016” yayını ile

de bu büyük sorumluluğun geri kalanını yerine getirmenin ve elde edilen tüm sonuçları yayımlamanın mutluluğunu, “biraz da gözlerimiz nemlenerek” yaşamaktayız ki “verilen emeğin ve çekilen zorlukların” ne olduğunu çok iyi bilen ekibimiz adına.

Toplam üç sezona ve kısıtlı zaman dilimine sahip olduğumuzun farkındalığıyla, kısa sürede üç farklı alana yayılan arazi çalışmalarıyla birlikte, önemli planlamalar yapmak, içinde bulunduğumuz sistemin bir gereği idi. Çünkü kazı çalışmalarının yürütüldüğü bu alan tamamen sular altında kalacaktı ve zamanla yarış çoktan başlamıştı. Daha ilk seneden, bilim insanlarına açılan kapılar, diğer kapıları da açmalıydı ki öyle de oldu. Gerek kazı çalışmalarından elde edilen verilerin değerlendirilmesi gerek çevrenin arkeolojik, jeolojik, etnografik ve fauna açısından tanımlanarak belgelenmesi de önem taşımaktaydı. Bu nedenle 2015-2016 yıllarını içeren sonuçlar için ikinci bir yayın yapma gereği doğmuştur. Hatta bu kitabın boyutu da tüm sonuçları yayımlamaya yeterli olmadığından, bazı makaleleri Kütahya Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Tarih Araştırmaları (Kütahya Müzesi 2020 Yıllığı) kitabına aktarmak zorunda kaldık.

Bu kitapta, özverili çalışmalarıyla ve bilimsel destekleriyle yanımızda yer alan ekip üyelerimizin ve farklı üniversitelerde görev yapmakta olan yerli yabancı bilim insanlarının çalışmalarının sonuçları yer almaktadır. En önemlisi; üç sezon süren Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları ve bilimsel sonuçları göstermiştir ki özelde kurtarma kazıları, genelde bu tip projeler şehirlerin, müzelerin, makam ya da unvanların büyük olmasının değil, arkeolojiye gerçekten gönül verenlerin olması gerektiğini, ancak bu şekilde her türlü zorluğun ve imkânsızlığın üstesinden gelinebileceğini bir kez daha ortaya koymuştur.

10.XII.2019

Kütahya

Serdar ÜNAN

FOREWORD

“For those who attempt to do the impossible...”

The need for water is increasing every day due to the problem of “global warming”, which affects our country and the whole world. If the climatic conditions go this way, perhaps by the middle of the 21st century, water will become the most important item on the world's agenda for all living species. The contribution of dams to this water problem or whether they are triggering elements of global warming is a completely different matter of debate. In our country, in order to take parallel steps for irrigated agriculture dams were built and those caused many archaeological sites to be inundated since the 1960s. Other topics of discussion on going for many years are the effects of dams on these archaeological sites and the “dam-archaeological excavation” dilemma. Although the Kureysler Dam, built by the DSI (Directorate of State Hydraulic Works) at the village of Kureysler in the Aslanapa district of Kütahya Province, is also a relatively small irrigation dam, it has made important contributions to the archaeology of Anatolia since it documented the cultural assets in its interaction area by archaeological excavations. Scientific excavations were carried out under my responsibility at these registered archaeological sites affected by the Kureysler Dam between 2014 and 2016.

In my opinion, it will not be appropriate to limit the aspect of Rescue Excavations of the Kureysler Dam to archaeological excavations only. Taken in the account the size of archaeological works in the country, these excavations are relatively large archaeological projects created by a museum in terms of the number of working teams, the nature and quantity of the finds recovered and the size of the studied areas. When we think about the results of this project, like excavations and findings, it is a success story that this large team has realized all together. When we look back to the very beginning of the story, we see that in May 2014, a group of archaeologists tried to warm up by a bonfire in the evening in an area near Dereköy with three camping trailers provided by DSI to excavate beginning with Höyüktepe, then Attepe Settlement and Dereköy Necropolis. Because of the urgent nature of conditions, there were no toilet to use, no table for eating, no chair to sit and no enclosed place to put the table and chairs and no space for using as an excavation house. The meals were eaten on tables made by the combining small, two-person tables from the camper trailers together and chairs in the open area, by rotation when necessary and the missing items were provided by the people of Dereköy, who embraced us with warm interest. The situation is not much different in the field either; the studies started with the picks and buckets provided by our museum and when these were not sufficient, the activities carried out by mowing the grass with bare hands.

Only a few months later, the fractions from academicians and guests who visited our excavation made us happy and proud since they indicated that they could not believe it was the first year of the excavation and it was carried out by the Kütahya Museum. The excavations started under difficult conditions due both to weather conditions and lack of required equipment. At the end of the first season, we have an excavation house built by us, an oven that can be used for heating, a store room and mess tents. Despite all the shortcomings, the field works, which began systematically from the very beginning, soon completely moved away from the image of the first season. In order not to waste the labor of our excavation team, which is able to adapt even to such difficult conditions, it was a our responsibility that we took upon the duty of sharing all the excavation results with the experts in academic fields. We fulfilled part of this responsibility with the publication

“Kureysler Dam Rescue Excavations 2014”, which included the results of the excavation work for 2014. With the publication “Kütahya Kureysler Dam Rescue Excavations 2015-2016”, which you hold in your hand and currently reading these lines fulfilling the rest of this great responsibility we are happy with tears of joy to publish all results on behalf of our team, who know very well the spent labor and the difficulties.

It was the necessity of the system with the awareness that we have a total of three seasons and a limited time frame, to make important plans together with the field works spread over three different areas in a short time. Because this area where the excavation work was carried out would be completely flooded, and the race against the time had already begun. From the very first year, the doors to scientists should have opened other doors, which they did. It was important both to evaluate the data obtained from the excavations and also to identify and document the environmental data like archaeological, geological, ethnographic and faunal data. Therefore, it was required to publish a second publication for the results, we had to transfer some articles to the Kütahya Archaeology, Art History and History Researchs (Kütahya Museum 2020 Yearbook).

This book contains the results of the work of our team members who are with us with their dedicated work and scientific support, as well as local and foreign scientists working at different universities. Most importantly, the scientific results of the Kureysler Dam Rescue Excavations, which lasted for three seasons, showed that it is more important to have dedicated people to archaeology than being in larger cities, museums, government office authorities or having higher ranks; so that all kinds of difficulties and impossibilities could be overcome.

10.XII.2019

Kütahya

Serdar ÜNAN

HÖYÜKTEPE ÖĞÜTME TAŞLARI VE YERLEŞİM İÇİNDEKİ DAĞILIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

GROUND STONES FROM HÖYÜKTEPE AND THE EVALUATION OF THEIR ON-SITE DISTRIBUTION

Adnan BAYSAL*

Özet

Höyüktepe kazıları Kütahya Müzesi Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Kazılar sonucunda ortaya çıkan arkeolojik buluntular arasında çok sayıda öğütme taşlarının da bulunduğu gözlenmiş, kazı projesinin yürütücüleri tarafından detaylı ve analitik incelenmesi için sistematik olarak kazı alanında ve sonrasında belgelenerek kazı sonrası analizleri için depoda biriktirilmiştir. Buluntular üzerinde yapılan ilk incelemeler gerçekleştirilerek elde edilen bilgiler yine aynı kurum tarafından gerçekleştirilen monograf içinde yayınlanmıştır. İlk değerlendirmeler Höyüktepe öğütme taşlarının tipolojik çeşitliliği, hammadde ve kullanımına işaret etmekteydi. Buluntuların tipolojik açıdan çoğunluğu alt ve üst öğütme taşlarından meydana geldiği ve bunların yoğun kullanımda kaldıkları gözlenmiştir. Bununla birlikte buluntuların kazı alanındaki konumları değerlendirilmeden bırakılmıştı. Burada ilk çalışmanın devamı olarak düşünülen ve bir anlamda çalışmayı tamamlayacak olan bir perspektif ile buluntuların konumları ve kontekstleri değerlendirilecektir. Dolayısıyla, bir dağılım analizi yapmak amaçlanmaktadır. Dağılım analizleri sonucunda da öğütme taşlarının bulundukları ortamlarla ilişkileri dışında, onların kullanım tarihlerinin de bir anlamda ortaya çıkarılması amaçlanmakta ve mekân ve alet kullanımı açısından da bir çerçeve sunmayı amaçlanmaktadır. Bu da yerleşmenin işlevi ve anlaşılmasında önemli oranda yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öğütme Taşları, Höyüktepe, Tunç Çağları, Batı Anadolu, Dağılım Analizi

Abstract

The excavation of Höyüktepe is conducted under the direction of Kütahya Museum. As a result of these systematic excavations numerous ground stone tools have been discovered. These tools were registered and recorded during the excavations and stored in the depot of the dig house where post-excavation analyses were conducted. Initial results of the examination of the assemblage were previously reported in a monograph published by the Kütahya Museum. This report considered tool typology, raw materials and use of the raw materials. It indicated that the lower and upper parts of grinding equipment were dominant in the assemblage compared to other types. However, the first report did not include contextual analysis or consideration of on-site distribution of these artifacts. As a follow up the previous one, this report focuses on the contextual analyses, on-site distribution and use-life of the artifacts. The wider purpose of this report is to help in the interpretation of building use, household activities and life cycles of the ground stones, all of which are useful in understanding the overall functioning of the site.

Keywords: Ground Stones, Höyüktepe, Bronze Ages, Western Anatolia, Distribution Analysis

Giriş

Arkeolojik araştırmalarda 1960'lı yıllardan itibaren hem bilimsel hem de uygulanan çalışma metodları ve yaklaşımlar açısından farklılaşmanın başladığı, giderek sistematik yöntemlerin geliştirildiği ve teorik sorgulamaların gündeme getirildiği gözlenmektedir. 1960'lı yıllardaki bu değişiklikler arkeolojik gelişim evrelerinin tanımlanmasında "Yeni Arkeoloji veya Süreçsel Arkeoloji" (New Archaeology veya Processual Archaeology) olarak tanımlanmıştır. Bu

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı, Arkeoloji Bölümü, Ankara / TÜRKİYE, abaysal@ankara.edu.tr

değişim Amerika'lı antropolog L. Binford ile gelişmeye başlayan teorik bir akımdır. Binford ile başlayan akım içerisinde bilimsel sorgulamaların arttığı, materyal kültüre olan yaklaşımın değiştiği gözlenmektedir¹. Akım özünde kültürel değişiklikleri anlamının çevresel veya ekolojik değişiklikler ile birlikte ve bunların bulundukları ortamla bağlantılı olduğu görüşünden yola çıkarak, arkeolojik araştırmaların temel amaçlarının bu konular olması gerektiği düşüncesini ileri sürmekteydi. Yeni arkeolojinin bu duruşu aynı zamanda materyal kültür tarihçiliğine de karşı bir alternatif olmaktadır. Yeni arkeoloji akımı 1960'lı ve 1970'li yıllarda çok büyük yankılar uyandırmış ve birçok araştırmacıyı da derinden etkilemiştir.

Yeni Arkeoloji akımının etkilerini Türkiye arkeolojisinde de görmek mümkündür. Özellikle İstanbul Üniversitesi mensubu olan Ali Dinçol ve Sönmez Kantman isimli iki araştırmacının bu etki ile birlikte çıkarmış oldukları 'Analitik Arkeoloji' (Analitik Arkeoloji 1969) isimli yayının o dönemdeki arkeologların yenilikçi düşüncelere hem açık olduğunu ve aynı zamanda farklı değerlendirmelerin uygulanması üzerine bir kanıt oluşturmaktadır. Bu yapılan yayın, hemen hemen 1962'de başlayan² 1968'de Binford'un³ geliştirmiş olduğu ve genel olarak materyal kültür odaklı çalışmaların kültürel sistemi temsil ettiği düşüncesinden uzaklaşmak üzere hareketlenen düşüncelerin en popüler ve yaygın olduğu döneme rastlamaktadır. Yine sözü edilen çalışma aynı zamanda Clarke'ın⁴ çıkarmış olduğu analitik arkeoloji (Analytical Archaeology) yayını ile hemen hemen aynı döneme denk gelmektedir. Kısaca Binford'un ortaya koyduğu düşüncelerin ne kadar çabuk yaygınlaşarak arkeolojik araştırmalara teorik ve metod açısından yansıdığını ve o dönem için bu gelişmeleri de yakından takip eden genç ve istekli arkeologlarımızın olduğunu göstermektedir. Dinçol ve Kantman'ın çalışmaları maalesef uzun ömürlü olamamış ve bu tür yaklaşımlar Türkiye Arkeolojisi içindeki platformunu bulamamıştır. Kısacası süreçsel arkeolojinin arkeolojik materyalleri kültür tarihçiliğinin dışında, zaman ve mekân bağlamında da değerlendirilmesi gereği konusu çok fazla benimsenemeden Türkiye Arkeolojisi için kaybolup gider.

1980'li yıllara gelindiğinde ise "Yeni Arkeoloji" olarak da tanınan süreçsel arkeoloji akımı çeşitli alternatifler ile karşılaşmaya başlar. Bu akımlar arasında ise Hodder öncülüğünde gelişmeye başlayan ve genel olarak Post-Süreçsel Arkeoloji (Post-Processual Archaeology) olarak tanımlanan yeni bir yaklaşımın varlığı dikkat çeker. Bu yaklaşım genelde süreçsel arkeolojinin bir eleştirisi olarak görülür. Hodder'ın yayınları ve diğer İngiliz araştırmacıların çalışmaları da⁵ süreçsel arkeoloji için Atlantik Okyanusu'nun karşı kıyısına önemli bir düşünsel platform olarak oluşmaya başlar. Öncelikli olarak 'anlam' ve 'sembol'ler üzerinde durmaya başlayan post-süreçsel arkeoloji 'tarih' ve 'aracı'ların da geçmiş ve geçmişten günümüze ulaşan bağlamlarda öncelikli olarak ele alınması gereğini ve aynı zamanda kültürün 'uzun-dönem'de gelişen bir süreç olduğu ve bu şekilde kavranması gereğinin altını çizer. 1980'den başlayarak 2000'li yıllara kadar popülerliğini koruyan ve bu konuda birçok yayın yapılan post-süreçsel arkeolojinin bu kadar uzun süreli olarak yaygın ve tartışılmasının nedenlerinden birisi de söz konusu sembollerin ve anlamların yorumlanması konusunda sadece teorik olarak yaklaşımlarla yetinmeyerek metod ve pratiğe dayalı⁶ çalışmaların da yapılmış olmasından gelmektedir. Bu çalışmaların ilk aşamalarında karşımıza bağlam ve daha sonrasında bunu yorumlayabilmek için de matematiksel işlemlere dayalı analitik yaklaşımların geliştirildiği gözlenmektedir. Bu çalışmalar arasında en önemlisi olarak ele alacağımız ve burada bizim araştırmamıza da temel oluşturan çalışma, yine Hodder tarafından hazırlanmış olan arkeolojik buluntuların zamansal ve mekansal olarak dağılımlarını

¹ Binford 1962: 217, 218; Binford 1968: 267, 269.

² Binford 1962.

³ Binford 1962.

⁴ Clarke 1968.

⁵ Shanks 1987; Shanks 1992.

⁶ Hodder 1992.

KÜTAHYA, KUREYŞLER DAM RESCUE EXCAVATIONS 2015-2016

SUMMARY

An irrigation dam project was carried out by DSI at the village of Kureyşler, Aslanapa district, Kütahya province and the construction has been completed. In this area, there are Höyüktepe, Attepe Settlement, Dereköy Necropolis and Almacık Bridge, which are registered as Grade 1 protected Archaeological Sites. Since the those archaeological sites are located in the dam lake basin, studies have been carried out by Kütahya Museum Directorate under the responsibility of Museum expert Archaeologist (MA) Serdar ÜNAN for three years. There is an average of 3 km distance between Höyüktepe, Attepe Settlement and Dereköy Necropolis and the studies were conducted between 2014 and 2016.

The borders of Höyüktepe were determined as 200 m in east-west and north-south directions, and it was determined to be a medium sized mound which is the first place the Kureyşler Dam Rescue Excavation was started. Attepe Settlement is located northeast of Kureyşler village, approximately 3 km east of Höyüktepe. Dereköy Necropolis is located in Dere village, Kızlar Yeri locality. The first rescue excavation in this area was carried out in 2013 by Kütahya Museum Directorate.

Field work was carried out for 6 months during the 2015 excavation season at three areas, namely Höyüktepe, Attepe Settlement and Dereköy Necropolis. 56 squares, each measuring 10.00x10.00m, at Höyüktepe, 31 squares at Attape and 7 at Dereköy were excavated. In the 2016 excavation season, it was possible to work for three months. 23 squares were studied at Höyüktepe and 1 square at Attepe. At Höyüktepe settlement; four different periods: Early Bronze Age, Middle Bronze Age, Hellenistic and Late Roman Periods; at Attepe Settlement Late Eastern Roman Period settlement dated to 10-11st century AD were identified. Marble sarcophagi of secondary use dating to the Roman Imperial Period and tombs dating to the Late Eastern Roman Period (10-11st century AD) were unearthed at Dereköy Necropolis.

The results of the archaeological excavations conducted at the Höyüktepe Settlement and the Dereköy Necropolis in 2014 were immediately published in 2015 in the book titled "Kütahya, Kureyşler Dam Rescue Excavations 2014"¹. This book titled "Kütahya, Kureyşler Dam Rescue Excavations 2015-2016" has been prepared for publication, this is the continuation of the mentioned book. This book contains the articles about these subjects: the Early Bronze Age II architecture, pottery, metallurgical finds, seals, bone tools, figurines, terracotta brushes, textile group, chipped and ground stones of Höyüktepe settlement; and Middle Bronze Age architecture, pottery and small finds of the Höyüktepe Settlement. Also there are articles about the Late Eastern Roman (Byzantine) Period, its architecture, coins, metal artifacts, lead seals. Architecture and metal finds of Attepe Settlement are worth mentioning. The articles that evaluate findings of Höyüktepe, Attepe settlements and Dereköy Necropolis as a whole are about the tomb types and death practices, glass ware-, pottery, metal finds, archaeobotanical finds, anthropological remains, faunal studies. Beside these there are articles about Paleolithic researches, georadar, metal analyses, paleoclimatology and geomorphological researches. The findings were reflected in the

¹ TÜRKÜZÜN, M., ÜNAN, S., (eds.) (2015), Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014, Bilgin Kültür Sanat Yayınevi, Ankara.

studies by using carbon 14 age determination and dendrochronology methods within the scope of archaeometry. Dating results are also included in related articles.

This book includes articles particularly by Serdar ÜNAN, who took the scientific responsibility of the Kureysler Dam Rescue Excavations, scientific consultants, archaeologists and academics working in different universities in Turkey and the World who participated and contributed to the Kureysler Rescue Excavations.

Kısaltmalar Listesi

AE	Bronz
AMDK	Antemortem Diş Kaybı
Arş. Gör.	Araştırma Görevlisi
AT	Attepe
B:	Batı
BC	Before Crescent
Bkz.	Bakınız
BP	Before Present
cent.	century
cm	santimetre
çev.	çeviri
çiz.	Çizim
D:	Doğu
Der:	Derinlik
DK	Dereköy
dn.	Dipnot
Doç. Dr.	Doçent Doktor
DSİ	Devlet Su İşleri
EBA	Early Bronze Age
EDR	Erken Doğu Roma
Env.	Envanter
ETÇ	Erken Tunç Çağı
Fig.	Figür
Fot.	Fotoğraf
G:	Güney
GDR	Geç Doğu Roma
Gen:	Genişlik
G.Ö.	Günümüzden Önce
gr	gram
HT	Höyüktepe
İTÇ	İlk Tunç Çağı
K:	Kuzey
Kal:	Kalınlık
Kat. No:	Katalog Numarası
km	kilometre
Ky.	Darp Yönü
Lev.	Levha
lt	Litre
m	metre
MBA	Middle Bronze Age
mm	milimetre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
MYO	Meslek Yüksek Okulu
OTÇ	Orta Tunç Çağı
Öğr. Gör.	Öğretim Görevlisi
Pl.	Plate
Prof. Dr.	Profesör Doktor
pt	pişmiş toprak

Ref. No.	Referans Numarası
Res.	Resim
Taf.	Tafel
SÖ	Seyitömer Höyük
Şek.	Şekil
Uz:	Uzunluk
XRD	X-Işınlari Kırınım
XRF	X-Işınlari Floresans
vb	ve benzeri
vd	ve diğeri
Vol.	Volume
Yük:	Yükseklik
yy	Yüzyıl
s.	sayfa

Kaynakça Kısaltmalar Listesi

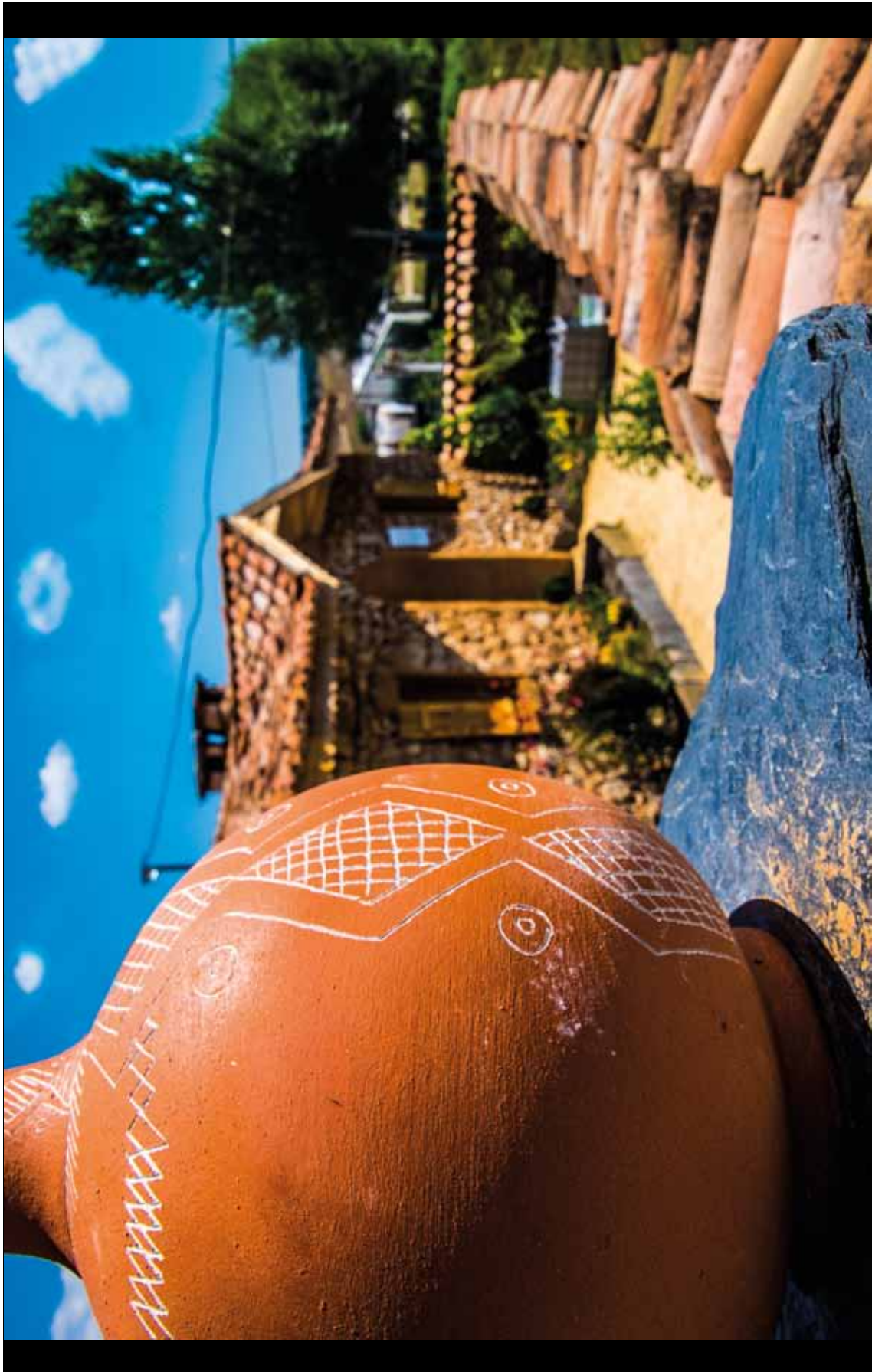
AJA	American Journal of Archaeology
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
ANES	Ancient Near Eastern Studies
BAR	British Archaeological Research
BAR	British Museum Catalogues
BIAA	British Institute at Ankara
CNRS	Centre national de la recherche scientifique
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	Editör
eds.	Editörler
ICARDA	International Center for Agricultural Research in the Dry Areas
istMITT	İstanbul Mittelungen
İTÇ	İlk Tunç Çağı
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
MKKSTMüze	Kurtarma Kazı Sonuçları Toplantısı
MTA	Maden Tetkik Arama
NW	Northwest
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
TASK	Tarih, Arkeoloji, Sanat ve Kültür Mirasını Koruma Vakfı
TTKY	Türk Tarih Kurumu Yayınları
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
TÜBA-KED	Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanter Dergisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
USA	United States of America

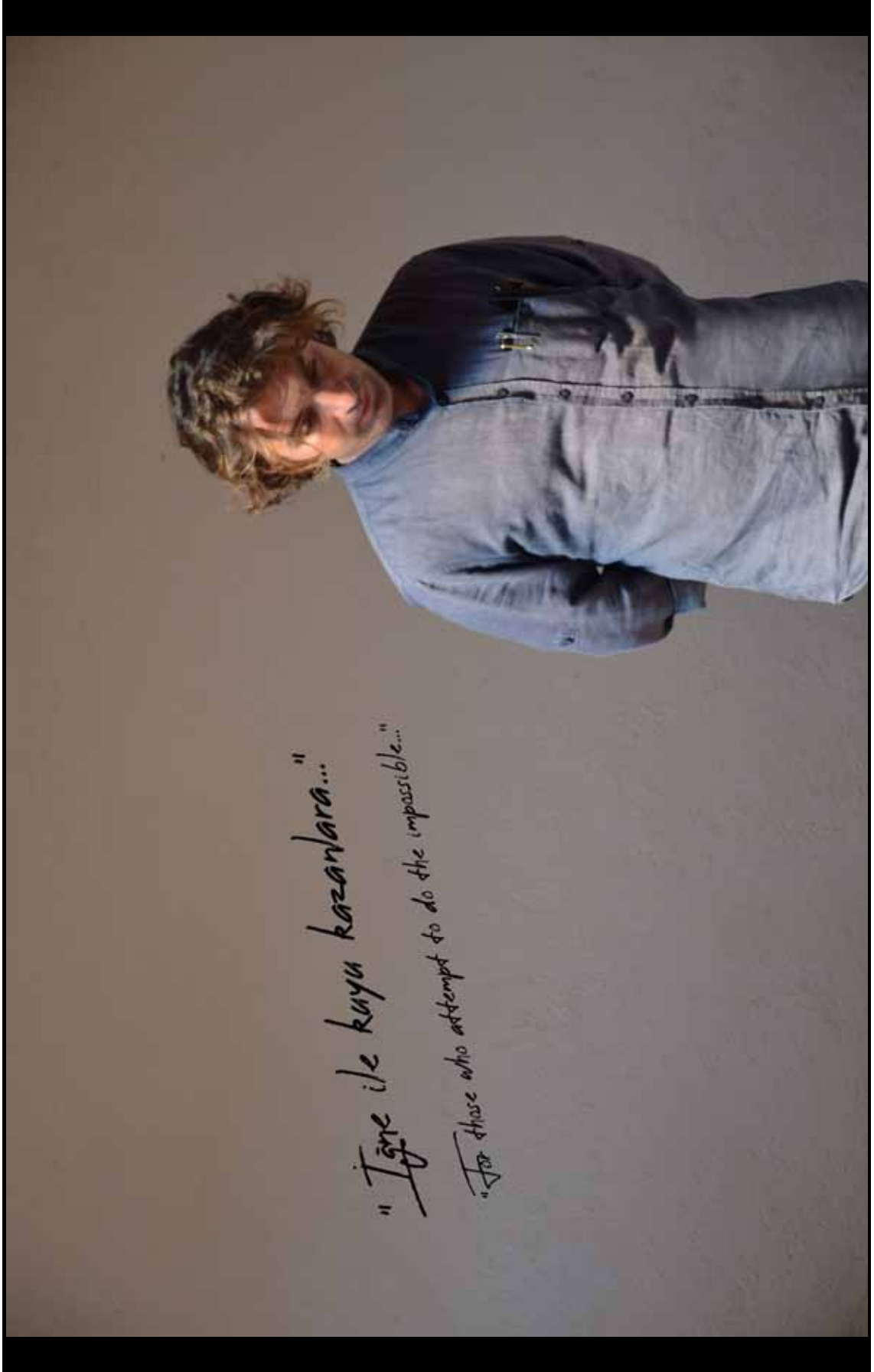

“İğne ile kuyu kazarlara...”

